

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію

Хуторної Ганни Павлівни

«Дослідження інтерсеміотичних моделей перекладу з англійської мови українською на матеріалі екранізованого літературного твору»,

подану на здобуття ступеня доктора філософії

зі спеціальності 035 Філологія

1. Актуальність обраної теми дослідження та її зв'язок з планами та напрямками науково-дослідних робіт наукових установ і організацій, державними планами та галузевими науковими програмами.

Сучасна лінгвістика відмічена виразним міждисциплінарним вектором розвитку та дедалі активніше виходить за межі суто вербального аналізу, залучаючи сфери, у яких комунікація реалізується засобами різних семіотичних систем. Зосереджуючись на виявленні механізмів смислотворення в різних типах дискурсу, сучасні лінгвістичні дослідження акцентують увагу на візуальності та афективному вимірі смислу як невід'ємних складників комунікативної взаємодії. У цьому контексті аналіз екранізованого літературного твору як цілісного мультимодального феномену відкриває можливість поєднання перекладознавчого підходу з дискурсивним аналізом, що є методологічно перспективним і відповідає актуальним тенденціям розвитку гуманітарних наук.

Актуальність запропонованого дослідження зумовлена сукупністю взаємопов'язаних наукових і соціокультурних чинників, які визначають сучасний стан перекладознавства та мультимодальних студій. По-перше, у сучасній гуманітаристиці переклад дедалі частіше інтерпретується не лише як міжмовна діяльність, а як інтерсеміотична практика, спрямована на трансформацію смислів між різними знаковими системами. Екранізація літературного твору постає репрезентативним прикладом такого переходу, у межах якого вербальний текст взаємодіє з візуальними та аудіальними модусами, формуючи складну мультимодальну структуру. Це зумовлює потребу в

теоретично обґрунтованому описі інтерсеміотичних моделей перекладу, здатних пояснити специфіку смислотворення в умовах кінематографічного дискурсу.

По-друге, актуальність теми посилюється недостатньою розробленістю проблематики інтерсеміотичного перекладу в межах англо-української мовної пари. Переважна частина наявних досліджень орієнтована на загальнотеоретичні узагальнення або матеріал західноєвропейських мов, тоді як український перекладний простір потребує власних аналітичних моделей, чутливих до культурно-історичного контексту та специфіки реценції екранізованих текстів. У цьому аспекті переклад з англійської мови українською постає як інтерпретативний акт, що передбачає переосмислення первинного тексту в новому семіотичному та соціальному просторі.

По-третє, дослідження інтерсеміотичних моделей перекладу дає змогу виявити закономірності збереження або трансформації смислів у процесі екранізації літературного твору, а також окреслити механізми взаємодії вербальних і невербальних компонентів у перекладеному екранному тексті. У цьому сенсі робота є актуальною як у теоретичному, так і в прикладному вимірах, оскільки сприяє поглибленню уявлень про природу перекладу в умовах мультимодальної комунікації та розширює наукові засади аналізу екранізованих текстів у сучасному українському гуманітарному просторі.

Дослідження виконано в межах наукової теми кафедри перекладу та лінгвістичної підготовки іноземців Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара «Процес і результат перекладу (українська/англійська мови) у світлі сучасних технологій» (0125U002090), що забезпечує його тематичний зв'язок із пріоритетними напрямками науково-дослідної діяльності університету.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність і наукова новизна.

Методична ґрунтовність забезпечила переконливість результатів дослідження. У дисертації подано всебічний огляд теоретичних засад, релевантних до предмета дослідження, що формує міцне підґрунтя для

авторських наукових узагальнень. Висока ерудованість авторки виявляється в детальному осмисленні підходів до поняття інтерсеміотичного перекладу та чіткого розмежування дотичних понять, а саме інтерсеміотичності, інтертекстуальності, інтермедіальності та мультимодальності.

Запропонована дисертація має наукову вагомість, оскільки свідомо виходить за межі традиційного перекладознавчого аналізу, зосередженого переважно на міжмовній еквівалентності, і пропонує комплексний підхід до перекладу як багаторівневого процесу смислотворення в умовах мультимодальної комунікації. Поєднання аналізу міжмовного та інтерсеміотичного перекладу дозволяє не лише описати мовні трансформації тексту-джерела, але й виявити механізми реконфігурації концептів у процесі переходу між різними семіотичними системами. Такий підхід розширює теоретичні межі перекладознавства, інтегруючи його з дискурсивними та мультимодальними студіями. Він формує бачення перекладу як інтерпретативної практики, чутливої до медіального та культурного вимірів смислу. Саме це забезпечує дослідженню міждисциплінарну значущість і робить його релевантним для сучасного гуманітарного знання.

Наукова новизна дослідження є беззаперечною. Вона полягає у розробленні та обґрунтуванні методики аналізу інтерсеміотичного перекладу, а також у визначенні етапів його здійснення на матеріалі екранізації літературного твору. Уперше запропоновано розглядати процес інтерсеміотичного перекладу з позицій епізодичного підходу, відповідно до якого одиницею аналізу обрано епізод як відносно самостійну та семантично завершену частину літературного й кінематографічного творів. У роботі логічно обґрунтовано, що епізод є носієм мультимодальних та інтермедіальних відношень, і забезпечує можливість комплексного аналізу процесів трансформації та реконструкції смислу між вербальним і аудіовізуальним медіумами.

Запропонований підхід передбачає аналіз мовних, візуальних і звукових компонентів епізоду, а також авторського підтексту з метою виявлення ступеня їх реалізації в екранізованому творі. Це уможливорює встановлення закономірностей досягнення повної або часткової еквівалентності між

літературним текстом і його кінематографічною інтерпретацією та сприяє поглибленню теоретичних засад дослідження інтерсеміотичного перекладу як особливого виду перекладацької діяльності.

3. Значущість дослідження для науки і практики та шляхи його використання

Значущість наукової розвідки полягає передусім у тому, що воно виходить за межі традиційного розуміння перекладознавства як дисципліни, зосередженої виключно на міжмовній відповідності, і пропонує обґрунтований підхід до аналізу перекладу як складного інтерсеміотичного процесу. Мета дослідження включає виявлення та аналіз особливостей інтерсеміотичного перекладу на матеріалі екранізованого літературного твору, а також можливих перекладацьких труднощів та способів їхнього подолання. Об'єктом дослідження є англomовний літературний твір та його екранізація, а також їхні переклади українською мовою. Предметом – особливості інтерсеміотичного перекладу екранізації літературного твору, а також перекладу лінгвістичних одиниць, які є носіями філософських концептів англomовного літературного твору.

Робота демонструє, що екранізація літературного твору не може бути зведена до вільної адаптації або суто художньої інтерпретації, а потребує системного наукового аналізу, співвідносного з перекладознавчими категоріями. У цьому полягає її теоретична новизна й водночас дискусійна сила: дисертантка аргументує доцільність розгляду інтерсеміотичного перекладу як повноцінного різновиду перекладацької діяльності, водночас усвідомлюючи його відмінність від класичного міжмовного перекладу. Це забезпечує систематизацію закономірностей їхньої трансформації та інтеграцію результатів для практики перекладу й підготовки фахівців.

Практичне значення роботи полягає також у можливості використання її результатів у викладанні перекладознавчих дисциплін, курсів з теорії та практики аудіовізуального перекладу, інтермедіальних студій. Запропонована методика інтерсеміотичного аналізу може бути адаптована для аналізу інших

типів мультимодальних текстів, зокрема відеоігор, цифрових наративів, що розширює сферу її застосування. Водночас дослідження має евристичний потенціал для подальших наукових розвідок, оскільки відкриває дискусію щодо меж перекладу та стимулює перегляд усталених перекладознавчих класифікацій у світлі сучасних медіапрактик.

4. Зміст та завершеність дослідження

Структура дисертації має логічну послідовність та чітке упорядкування матеріалу, що відповідає заявленій меті та завданням дослідження, відображає хід їх виконання і результати. Дисертаційна робота включає анотацію, вступ, чотири розділи з висновками до кожного, загальні висновки, список використаних джерел та додатки. Тематика та змістова насиченість розділів відповідають їхнім назвам.

У вступі роботи обґрунтовано актуальність теми, сформульовано мету та завдання дослідження, визначено об'єкт і предмет, охарактеризовано методологічні основи роботи, висвітлено наукову новизну та практичну значущість отриманих результатів, а також наведено відомості про апробацію результатів у науковій і навчальній практиці.

Перший розділ «Проблеми інтерсеміотичного перекладу в сучасній філології» містить ґрунтовний аналіз проблем інтерсеміотичного перекладу та виконує роль теоретичного фундаменту для всього дослідження. Авторка детально розглядає моделювання перекладу, простежує кореляції між традиційними міжмовними моделями та процесами інтерсеміотичної трансформації, визначає термінологічний апарат дослідження та розглядає екранізацію літературного твору як специфічний випадок інтерсеміотичного перекладу. Особливо варто відзначити системність і ретельність опрацювання дотичних понять, включно з поняттям моделі перекладу, а також детальний порівняльний аналіз міжмовних і інтерсеміотичних моделей. Такий підхід забезпечує міцну теоретичну основу для подальшого емпіричного аналізу та дозволяє аргументовано визначати закономірності трансформації смислу в різних семіотичних середовищах.

Другий розділ «Методологія дослідження інтерсеміотичного перекладу: міждисциплінарний підхід» забезпечує методологічну основу дисертації та демонструє міждисциплінарність підходу авторки. У ньому чітко окреслено методологічні засади дослідження, детально описано процедуру проведення інтерсеміотичного аналізу літературного твору та його екранізації, а також інтегровано інструментарій інтермедіального і міжмовного перекладацького аналізу для вивчення трансформації філософських концептів. Особлива увага приділена визначенню епізоду як аналітичної одиниці інтерсеміотичного аналізу, що дозволяє структурувати матеріал дослідження. Такий підхід підкреслює комплексність методології та створює передумови для отримання обґрунтованих емпіричних результатів.

Третій розділ «Аналіз трансформації епізоду літературного твору під час екранізації» присвячений емпіричній частині дослідження та демонструє практичне застосування розробленої методики інтерсеміотичного аналізу. У ньому детально розглядається структура епізоду як носія інтермедіальних відношень та його роль у збереженні або трансформації змісту при переході від літературного твору до кінематографічної версії. Авторка послідовно аналізує епізоди експозиції, розвитку, кульмінації, падіння дії та розв'язки на прикладі роману С. Кінга «11.22.63» та його екранізації, демонструючи закономірності трансформацій і вплив різних семіотичних систем на конструювання філософських концептів. Такий підхід підтверджує доцільність застосування інтегрованої методики інтермедіального і міжмовного аналізу в перекладознавчих студіях.

Четвертий розділ «Переклад філософських концептів роману «11.22.63»: порівняння традиційного міжмовного перекладу та інтерсеміотичної адаптації» присвячений прикладному порівняльному аналізу способів конструювання ключових концептів твору в різних семіотичних середовищах. У ньому детально досліджується роль вербального модусу в конструюванні концептів «минуле», «життя» та «історія», зіставляється ефективність традиційного міжмовного перекладу та аудіовізуальних еквівалентів екранізації. Авторка демонструє, що традиційний міжмовний переклад є більш ефективним для передавання

філософських ідей, оскільки він дозволяє зберігати стиль, ритм та метафори оригіналу. Натомість інтерсеміотичний переклад, хоча й здатен передавати основні смисли та адаптувати їх до іншої знакової системи, обмежений у відтворенні концептуальної глибини та внутрішньої структури філософських образів. Таким чином, розділ підкреслює, що інтеграція міжмовного та інтерсеміотичного підходів дозволяє краще зрозуміти сильні та слабкі сторони кожного типу перекладу при роботі з концептуально насиченими творами.

Висновки до розділів та загальні висновки є повними й обґрунтованими та відповідають поставленим у дисертації завданням.

Додатки дисертаційної роботи вдало доповнюють виклад основних положень, забезпечуючи наочну підтримку аргументації. Вони містять візуальну актуалізацію інтерсеміотичних перекладацьких рішень, таблиці, що демонструють кореляцію ключових термінів, а також ілюстрації перекладацьких трансформацій, що підвищує наочність та практичну зрозумілість результатів дослідження.

Порушень академічної доброчесності в дисертації не виявлено.

5. Дискусійні положення, зауваження та пропозиції

Попри позитивні сторони та здобутки цього дисертаційного дослідження, робота не позбавлена дискусійних моментів, котрі потребують подальшого з'ясування:

1. Викликає запитання визначення статусу екранізації як «перекладу» у перекладознавчому сенсі.

1.1 Чи екранізація завжди може вважатися перекладом? Чи завжди вона прагне до смислової або стилістичної еквівалентності з літературним оригіналом? Режисерська інтерпретація може передбачати свідомі зміни концептуальних структур, ідеологічну переінтерпретацію тексту або роботу з культурним міфом, що формується навколо твору, а не безпосередньо з текстом. У результаті існує ризик, що інтерсеміотичний аналіз окремих епізодів насправді досліджує новий авторський дискурс, тоді як опис цих явищ ведеться

категоріями перекладу, що потенційно приведе до спотворення концептуальної точності інтерпретації.

1.2 Потребує уточнення трактування інтерсеміотичного перекладу в дисертації: чи розглядає його авторка як орієнтацію на еквівалентність щодо літературного тексту, чи як семіотичне реконструювання смислу засобами іншої знакової системи. У випадку екранізації таке реконструювання є закономірним, оскільки фільм вибудовує смисл через специфічні для кіно семіотичні ресурси – візуальний ряд, музику, рух камери, а вербальний модус реалізується переважно в діалогічній формі. За такого підходу трансформації тексту не обов'язково мають трактуватися як смислові втрати, а інтерсеміотичний переклад постає радше як дискурсивна практика смислотворення, ніж як процедура встановлення відповідностей.

2. Потребує уточнення трактування поняття «концепт» у дисертаційній роботі.

2.1 В усталеній лінгвістичній традиції концепт розглядається як ментальна когнітивна структура, що відображає узагальнене знання, досвід і культурно-історичні уявлення носія мови. У роботі авторка визначає «життя», «минуле» та «історія» як складні філософські концепти, проте аналіз здійснює здебільшого через образність, реалізовану вербальними або візуальними засобами, та збереження цих образів у перекладі. Вислови на кшталт: «у романі присутні глибокі, потужні образи філософського характеру...», «У романі образ минулого є структурною та образною домінантою...» (с. 175), «філософські образи в серіалі реалізовано безпосередньо через візуальні засоби та сюжетні повороти» (с. 173), «...внаслідок інтерсеміотичного перекладу концептуальну глибину образу минулого втрачено» (с. 174) свідчать, що акцент робиться на художньому втіленні, а не на ментальній когнітивній структурі концепта. У зв'язку з цим більш точним і науково обґрунтованим було б використання терміну «образ» замість «концепт» для позначення «життя», «минулого» та «історії».

2.2 Потребує уточнення трактування поняття «філософський концепт» у дисертаційній роботі. Роман 11.22.63 не є філософським у строгому сенсі, а належить до наративів масової культури з філософськими мотивами. Відповідно,

«минуле», «життя» та «історія» радше слід розглядати як наративні образи, а не повноцінні філософські категорії. Постає питання: чи доречно вживати термін «філософські концепти», а не, наприклад, «екзистенційні», «світоглядні» чи «наративні образи» у контексті аналізу трансформацій у міжмовному та інтерсеміотичному перекладі?

3. Варто відзначити, що виділення епізоду як аналітичної одиниці є важливим здобутком дисертаційної роботи, оскільки забезпечує структурованість інтерсеміотичного аналізу. У той же час виникає питання: оскільки матеріал дослідження включає 50 епізодів роману «11.22.63» та його екранізації, а також 300 окремих фрагментів літературного тексту, як саме встановлюється кореляція між ними? Які межі фрагментів та як вони корелюють з епізодами? Чи дає така структурна розбіжність можливість простежити закономірності трансформації концептів на різних рівнях тексту та інтерпретації?

4. Наступне зауваження стосується методично непідтвердженого використання в роботі термінів «деякі», «нерідко», «найосновніший», «майже» тощо, зокрема у висловах: «...через вилучення вербальних описів, які нерідко мають навіть більшу силу та вплив...» (с. 119), «Деякі репліки діалогів збережені майже повністю» (с. 120), «Однією з найосновніших особливостей інтерсеміотичного перекладу» (с. 120). Таке формулювання створює враження узагальнення, яке не підтверджене кількісними даними або системним аналізом. Доцільно уточнити, у яких контекстах і за яких умов зазначене явище справді є типовим, що підвищить аналітичну точність і наукову обґрунтованість висновків.

5. У роботі інколи зустрічаються оцінні формулювання дисертантки, наприклад, «цілком вдале рішення» (с.124) щодо адаптації режисером персонажних мотивів у серіалі, зауваження дисертантки щодо режисерського рішення, що «не було критичної потреби змінювати одяг «екранної» Сейді» (с.125) або «Найперші зміни, які впадають в око, – це зовнішні» (с.129). Такі твердження мають суб'єктивний характер і не підкріплені чіткими критеріями оцінки. Для підвищення наукової точності доцільно описувати адаптаційні

рішення нейтральною мовою, вказуючи, які функційні особливості персонажа зберігаються та які трансформації відбуваються через медіум.

Зазначимо, що побажання та зауваження, висловлені вище, не ставлять під сумнів результати та висновки, отримані в цьому дослідженні, а пропонують можливі шляхи удосконалення методу дослідження та репрезентації отриманих даних.

6. Повнота викладу наукових положень, висновків та рекомендацій в опублікованих працях

Виклад наукових положень і результатів дисертаційного дослідження є достатнім і відповідає чинним вимогам. Основні результати дослідження опубліковано в 11 одноосібних працях авторки: 3 статті у фахових наукових виданнях України, 1 стаття у зарубіжному виданні, 2 публікації в колективних монографіях та 5 тез і матеріалів доповідей. Цей обсяг публікацій свідчить про належну наукову комунікацію та поширення результатів роботи серед наукової спільноти.

7. Апробація основних результатів дослідження

Основні теоретичні положення та практичні результати дослідження мають достатню апробацію. Вони були представлені на двох міжнародних наукових конференціях та трьох всеукраїнських науково-практичних заходах, що підтверджує їх наукову значущість і практичну релевантність.

8. Загальний висновок

Аналіз тексту дисертації та змісту публікацій Хуторної Ганни Павлівни на тему «Дослідження інтерсеміотичних моделей перекладу з англійської мови українською на матеріалі екранізованого літературного твору» дає підстави вважати, що робота є завершеним самостійним дослідженням із високою науковою значущістю та новизною.

Зважаючи на актуальність, наукову новизну та обґрунтованість сформульованих у дисертації положень, убачаємо перспективи застосування отриманих як теоретичних результатів, так і практичних знахідок дослідження.

Уважаємо, що робота виконана на високому теоретичному і методологічному рівні та відповідає вимогам Постанови Кабінету Міністрів України № 44 від 12.01.2022 р. «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», а її авторка – Хуторна Ганна Павлівна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії зі спеціальності 035 – Філологія.

Офіційний опонент

Доктор філологічних наук, професор,
професор кафедри практики англійської мови
Волинського національного університету
імені Лесі Українки

Тетяна КРИСАНОВА

